

"KAJ BO S TO NAŠO LJUBO SLOVENŠČINO!" – ODMEV NA ODMEV

Za uvod – kako je do odmeva (s težavami) sploh prišlo

Zadnje dni iztekajočega se leta je bilo med prazniki toliko nekoristnega časa in tako nekreativno slabo vreme, po televiziji pa so vsi kanali predvajali že petkrat videne filme pretežno jokave ali pa do kraja razbijaške vsebine, da se je branje kar samo ponujalo kot najboljša rešitev iz sicer na videz nerešljive zagate. Ne pretežno branje, pa vendarle kaj novega in zanimivega . . . na primer Knjižničarske novice, saj zadnje številke, to je 11/2009, še nisem prebral. Upsss . . . geslo!?! Imam ga v službi, skrbno zapisno v beležnici in varno shranjeno v predalu, prazniki so in hiša je zaklenjena! Bravo, bibliotekarji, pridigamo odprte arhive in zahtevamo od znanstvenikov prosto dostopno objavlanje, mi pa sedem ključavnic na vrata in tri gade pred njih! Ampak ortodoksni bibliotekarji se znajdejo in po polurni "telovadbi" so se mi Knjižničarske novice odprle kot žlahten lotosov cvet. Grenek priokus pa je ostal.

Ja, kaj bo s to našo ljubo slovenščino . . . ?

Veseli me, da se je kolegica dr. Anja Dular v novembrski številki Knjižničarskih novic¹ dotaknila problema javne rabe slovenščine, tokrat v naših strokovnih krogih. O tem imamo pedantni Slovenci celo zakon². Jezik je temelj identitete in obstoja naroda, tako majhnega, kot

je slovenski, pa še sploh! Triinšestdesetmilijonski narod Francozov se tega zaveda že skozi vso svojo zgodovino, slovaropisje je tam doma, nad jezikom čisto zares bdi Akademija, na televiziji prirejajo pomembna in odmevna vsenacionalna jezikovna tekmovanja na najvišji ravni in ob sodelovanju plejade najpomembnejših akademikov, zavzeto in organizirano so vzeli na piko *franglais* . . . Mi smo se v preteklosti dokaj dobro uprli nemškutarstvu (no, če je vaš mehanik dovolj dober strokovnjak, vam bo še vedno zamenjal »pakne« in ne zavornih oblog!), dovolj dobro smo filtrirali srbokroatizme (ampak zares sočne kletvice pa so res samo od tam uvožene), pri *slogleščini* pa nam očitno zmanjkuje sape. Res je, časi so drugačni in interesi v ozadju tudi. Globalizacija je tukaj pokazala zobe, brezobzirno gnanje za dobičkom je brezbrizno odrinilo lep jezik tudi tam, ali pa mogoče še najbolj tam, kjer so izdelki namenjeni otrokom, in zato malo manj izobražena mamica v *hipermarketu* več ne zna prebrati in izgovoriti imena slovenskega otroku namenjenega kašastega soka, ampak prilagodljiva mladina brez težav kljub temu »itaq đabest v orto ful founa in surfa na kompu«. *Non olet*³. Da je zadrega še večja, je današnji razvoj na vseh področjih človekovega delovanja, naj bo doma ali v stroki, tako hiter in tako prežet z (ameriško) angleščino, da brez tega več ne gre. Najprej

so tehnologija, razvoj, znanje prihajali čez lužo in seveda opremljeni z angleščino, danes spremlja angleščina tudi izdelke in znanje iz Singapura, Koreje . . . Strokovnjaki so prisiljeni zasledovati razvoj svoje panoge v tujem jeziku in če hočejo uspeti (v to jih sili tudi družbeno priznani sistem vrednotenja raziskovalnega dela), morajo objavljati predvsem in samo v tujini (objavljati doma je skoraj nekoristno!). Priznam, da kot gospodinjec tudi sam pogosto posežem po izvornih angleških navodilih za gospodinjske aparate, ker pač nadvse inovativnih slovenskih prevodov kljub prizadevanju ne razumem. Pisani so v tuščini. Ste se že spoprijeli z *Windows 7 Home Edition* v slovenskem jeziku? Pa se boste prej ko slej morali . . .

Povsem se strinjam z dr. Dularjevo, da se premalo trudimo in preveč nonšalantno mrcvarimo svoj jezik, dopuščamo (ali celo izvajamo) po liniji najmanjšega odpora posilstvo najhujše vrste. Ena od manifestacij stroke, vede, znanosti je tudi urejeno poimenovanje izrazov, ki jih ta v strokovnem komuniciranju uporablja, pogosto tudi malce izven konteksta splošnega jezika. Saj zato je strokovni jezik ali jezik stroke. Strokovno izrazje lahko pomensko odstopa od splošnega jezika, strokovni termin je pogosto pomensko natančnejši (spomnimo se samo *knjige* in *časopisa* v bibliotekarski terminologiji in v splošnem jeziku),

1 Dular, Anja: Kaj bo s to našo ljubo slovenščino!, Knjižničarske novice 11/2009, dostopno samo z geslom na naslovu http://www.nuk.uni-lj.si/knjiznicarskenovice/2009_11_kaj.asp.

2 Zakon o javni rabi slovenščine, Uradni list RS, št. 86/2004 z dne 5. 8. 2004, stran 10418, ali <http://www.uradni-list.si/1/content?id=50690> (seveda brezplačno in brez gesla).

3 *Ne smrdi*. Tako je rekel Vespažijan za denar, ki ga je zbiral z javnimi pisoarji (ki pa prislovično smrdijo).

v posameznih strokah pa so si lahko pomeni na videz enakega izraza celo zelo različni (npr. *lokalni dostop* v bibliotekarstvu ali v računalništvu). Že sam obseg izrazja in njegova raznolikost predstavljata terminološki problem vsake stroke, nenatančnost ali celo površnost pri uporabi težavo samo stopnjujeta in lahko vodita celo v neustrezno razumevanje med strokovnjaki iste stroke. Izredno hiter razvoj strok v zadnjih desetletjih, vse pogostejša multidisciplinarna povezanost strok in ponekod že skoraj izključna uporaba tujejezične (angleške) strokovne in znanstvene literature so povzročili nezadržan plaz velikega števila tujih izrazov, za katere v tako kratkem času pogosto ni bilo mogoče najti primernih ustreznikov v maternem jeziku. To ni samo problem slovenščine, s to težavo se spopadajo vsi jeziki (razen angleščine, ki nova poimenovanja plodovito kuje). Z vdorom in popularizacijo računalniške tehnologije v vsakdanjem življenju je postala situacija že domala neobvladljiva, še toliko bolj, ker se z neustrezno rabo, pogosto zaradi *marketinskega efekta* celo namerno popačeno in neustrezno rabo, srečujejo že otroci v najnežnejšem otroštvu in v takem jezikovnem okolju tudi odrasčajo.

Slovensko bibliotekarstvo kljub svoji bogati tradiciji in močici vplivnih in pomembnih bibliotekarjev v svojih vrstah terminologije nima najbolje urejene. Tudi prvi slovenski bibliotekarski terminološki slovar, ki je po dolgih letih nastajanja končno v tisku, pomeni samo skro-

men prvi korak k urejanju terminologije na področju bibliotekarstva in informacijske znanosti. Že omenjena multidisciplinarnost in zelo tesno povezovanje z računalniško tehnologijo nas postavljata pred skoraj nerešljiv problem tudi zato, ker celo računalniška terminologija v slovenščini kljub večjemu številu tiskanih in elektronskih *slovarjev računalništva*⁴ ni urejena. Že prazgodovinski *online* še vedno ni zadovoljivo rešen, *harvesting* pa je za prenekatero preveč nov in v slovarje še ni vključen . . . Zato se v celoti strinjam s trditvijo dr. Alenke Kavčič-Čolić⁵, da ". . . se nenehno srečujemo s problematiko prevajanja tujk s področja informatike v slovenščino. Dejstvo je, da razvoj informacijske tehnologije prehiteva razvoj slovenskega jezika." Vendar se pri tem ne smemo prenačiti in ne smemo pozabiti, da gre za dve pomembni in razviti stroki, ki avtonomno in kompetentno razvijata in gojita svojo lastno terminologijo – ne izumljajmo kolesa, ne delajmo svojih prevodov (bolje ustreznikov) za izraze, ki so tipično domena njihovega znanja! Uporabimo to njihovo (terminološko) znanje. Res pa je, da tudi oni zamujajo, *harvesting* je lep primer. Čudi pa me, da v času nekajletnega slovenskega projekta, ki ga vodita in izvajata na področju zajemanja in arhiviranja spletnih virov dve vodilni slovenski inštituciji (ena za bibliotekarstvo, druga za računalništvo in informatiko), ni nastala beležka najpogostejših uporabljenih izrazov, ki bi morala biti del projektne dokumentacije.

Vsekakor pritrjujem dr. Kavčič-Čolićevi, da nekatera poimenovanja hočeš nočeš ostajajo tujke in za njih ni (in morda nikoli ne bo) slovenskega ustreznika. *Digitalni objekt, aglomerator, repozitorij* bodo najverjetneje imeli tako usodo, sam pridevnik *digitalni* pa prav gotovo, saj je tudi *elektronski* postal že čisto naš. Osebnost se zelo zavzemam za slovenska poimenovanja, kadar je to mogoče, včasih pa je treba popustiti. Brez bolečin smo sprejeli *catalog, incipit, deskriptor, mikrofilm* . . . tudi *arhiv* ni slovenski. Francozi so bili mnogo bolj korajžni in prodorni, lotili so se temeljito in udarno (pa ne mislim na Asterixa, ki je požgal McDonaldsove okrepčevalnice!), *digitalni* so, ne da bi trenil, prevedli v *numerični* oz. *številski* in računalniški katalog je zato *catalogue numérique!* Podobno so naredili z *digitalizacijo* (uštevilčenje?). Taka pilula je tudi zame pregrenka! Nekatero podobno inovacije so v slovenščini sprva naletele na burne odzive in neodobranje, pa so se potem kljub vsemu "prijele", takšna je na primer *zgoščenka*, ki pa jo je tudi povozil čas in je zato postala nenatančno poimenovanje. Sprva smo jo uporabljali za CD-ROM, kasneje tudi za glasbeni CD, potem so prišli zapisljivi diski in danes ni več jasno, ali sta zgoščenki tudi DVD in Blu-ray disk . . . Problem nekaterih tujk, ki lahko z rabo postanejo izposojenke, je pogosto tudi nezmožnost tvorjenja besedotvorne družine, to je različnih besednih vrst, najpogostejše so to vsaj samostalnik, glagol in pridevnik, npr. katalog, katalogizirati, katalogiziran, kataložni . . . *Harve-*

4 Npr. spletni *Slovar* Slovenskega društva INFORMATIKA, www.islovar.org.

5 Kavčič-Čolić, Alenka: Odziv na komentar: "Kaj bo s to našo ljubo slovenščino!", Knjižničarske novice 11/2009, dostopno samo z geslom na naslovu http://www.nuk.uni-lj.si/knjiznicarskenovice/2009_11_odziv.asp.

sting je gotovo tak. Angleščina je v tem pogledu morfološko mnogo bolj "praktična", ker lahko ista beseda pogosto nastopa v vlogi samostalnika, pridevnika, glagola in še kaj (npr. a *catalogue*, to *catalogue*, a *catalogue card*).

V besedilu dr. Kavčič-Čoličeve zato poslovenjenje (à la Koseski) naziva *Bibliotekarska terminološka komisija v Komisijo za izrazoslovje na področju knjižničarstva* jemljem zgolj z dobrohotnim humorjem in samo skromno pripominjam, da se *komisiji* po slovarju tujk reče *odbor* . . . Nikakor pa ne morem mimo omembe svojega imena in imena zgoraj omenjene komisije, pardon, odbora . . . Ni res, da se Bibliotekarska terminološka komisija še ni uspela sestati, ker ni sredstev. Komisija se redno in volontersko, zagnano in delovno sestaja že dvajset let skoraj vsak petek in je imela ta teden že svojo 586. redno sejo, v lanskem letu je bilo 26 sej! Sestaja se ne glede na

pomanjkanje sredstev in pravkar je v tisku rezultat mnogoletnega prizadevanja, odrekanja in vztrajanja peščice zagnanih idealistov ne glede na razumevanje ali nerazumevanje strokovnega okolja, spletna verzija slovarja je že nekaj let *prosto dostopna* in jo je komisija vzdrževala tudi takrat, ko ji je najvišja slovenska bibliotekarska institucija odrekla gostoljubje na svojem spletnem strežniku. Kljub obsežnemu in zahtevnemu delu pri pripravi bibliotekarskega terminološkega slovarja je komisija (pet požrtvovalnih posameznikov v svojem prostem času) vedno priskočila na pomoč, kadar je bilo to smiselno in potrebno, svetovala je na primer pri prevajanju bibliotekarskih priročnikov in standardov, opravila redakcijo sklopa gesel "bibliotekarstvo" za Veliki angleško-slovenski slovar Oxford, opravila kritični pregled prevoda nekaterih standardov (ISO 8, ISO 215, ISO 214, ISO 2145), objavljala strokovne prispevke v reviji Knjiž-

nica in podobno. Avtorica je v članku sama poudarila, da gre izrecno za *izraze s področja računalništva in informatike*, zato je za tovrstna vprašanja s teh področij gotovo kompetenten kak drug naslov. Vprašanja s področja bibliotekarske terminologije pa so vedno dobrodošla, kot so dobrodošle tudi vse pripombe in kritična opazanja v zvezi s spletno verzijo Bibliotekarskega terminološkega slovarja, ki je *prosto dostopen* na spletišču revije Knjižnica⁶ že nekaj let. Žal v tem času ni bilo na terminološkem forumu, ki spremlja slovar, niti ene objave uporabnikov.

Ivan Kanič

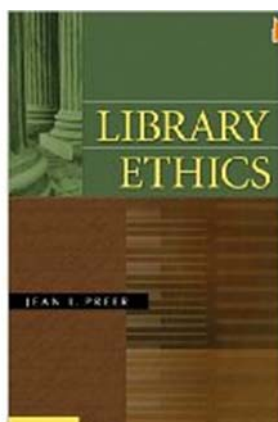
Bibliotekarska terminološka komisija

Prispevek je objavljen (15.1.2010) tudi na bibliotekarskem blogu *Biblioblog* na naslovu www.biblioblog.si.

⁶ <http://revija-knjiznica.zbds-zveza.si/terminologija.html>.

POVABILO
K BRANJU

ETIKA KNJIŽNIČARJEV



vir slike:

www.amazon.com

Etika spada med filozofske discipline, ki so si ga druge stroke redno izposojale. Vsakokrat, ko se je potrebno obrniti na nek pravilnik obnašanja, vedenja in delovanja ljudi, se govori o etiki. In tako je danes precej popularno nagovarjati posamezne etike, med katerimi so nekatere bolj na udaru, druge manj. Med te posamezne spada tudi etika knjižničarjev, ki pa vseeno je malce drugačna od "običajnih". Zakaj? Preprosto zaradi tega, ker **maloka-**

tera stroka nosi odgovornosti do tako različnih elementov njene dejavnosti na način, kot se to kaže pri knjižničarjih. Zato je že pred branjem knjige takšnega tipa, kot jo imam pred seboj zanimiv premislek o teži in sofisticiranosti predložene teme. A tej knjigi breme takšne teže ni odveč. Vse zanimivosti, dileme in moralna vprašanja, skupaj s praktičnimi primeri in dejansko izdanimi etičnimi kodeksi knjižničarske stroke so vsebovane v delu *Jean Preer*,¹ ki nosi naslov *Library Ethics*.²

Ker tej knjigi vsebinsko zamerim pravzaprav le eno, niti ne zanemarljivo prepreko, je čisto vseeno, če jo zapišem že na začetku. Na žalost je v praktičnih pri-

¹ Avtorčin življenjepis z bogato bibliografijo je dostopen na http://www.slis.indiana.edu/faculty/iupui/preer_cv.html (uporabljeno 19.1.2010).

² Jean Preer, *Library Ethics*, Libraries Unlimited, Westport, Connecticut, London, 2008.